

ENLi noortepoliitilised seisukohad

Noorte osalus

Dokument määratleb Eesti Noorteühenduste Liidu seisukohad noorte osaluse valdkonnas. Antud seisukohtadest lähtub ENL edaspidises töös, õigusakte kommenteerides ning teeb jõupingutusi nende realiseerimiseks koostöös riigiasutuste ja teiste partneritega.

Seisukohtade kujundamiseks korraldas ENL liikmetele suunatud ümarlaua, grupitöö ning konsultatsiooniringi. Seisukohad kinnitas ENLi üldkoosolek.

Seisukohtade kujundamist koordineeris ENLi noortepoliitika spetsialist Marit Valge.

Sissejuhatus

Noorte osalusena mõistame noorte aktiivset või passiivset sekkumist ühiskonna protsessidesse ning nende mõju ühiskonnas vastuvõetavatele otsustele. Aktiivse osaluse puhul teevad ja pakuvad noored ise otsuseid, passiivse osaluse käigus aga osaletakse ühiskonna poolt pakutavates tegevustes.

Noorte osaluse valdkonda reguleerivad ÜRO lapse õiguste konventsioon (1989), Euroopa Noortepoliitika Valge Raamat (2001) ja ühised eesmärgid (2003) ning Eesti noorsootöö strateegia 2006-2013.

Eesti noored saavad otsuste mõjutamises kaasa lüüa läbi tegutsemise kohalikes noortevolikogudes, maakondlikes noortekogudes, erinevates riigi ja omavalitsuse tasandi nõuandvates kogudes (nt Noortepoliitika Nõukogu, Tallinna Noorte Nõukogu, Õppurite Nõukoda jt), eestkosteorganisatsioonides (nt ENL, EÜL, EÕEL), õpilas- ja üliõpilasesindustes, noorteorganisatsioonides ja mujal. Samuti on võimalik esitada arupärimisi, korraldada üritusi, kampaaniaid ja pikette ning avaldada avalikult arvamust. Täisealistel noortel on võimalik osaleda valimistel nii valides kui kandideerides (kohaliku omavalitsuse volikogu, Riigikogu, Euroopa Parlament). Rohkem infot osalemisvõimaluste kohta vt osale.enl.ee

Noorte osalusena mõistame kõikvõimalikke institutsioone, kus noored saavad otsuste kujunemisele kaasa rääkida (nt kohalik noortevolikogu, maakondlik noortekogu, nõuandev kogu, õpilas- ja üliõpilasesindus jmt). Noortevolikogu on kohaliku omavalitsuse volikogu juurde moodustatud noorte osaluskoht, mille eesmärgiks on kohaliku omavalitsuse otsuste kujunemisel kaasa rääkida. Maakondlik noortekogu tegeleb aga vastava maakonna noorte seisukohtade viimisega maakondliku tasandi otsustajateni (maavalitsus, maakonna omavalitsuste liit).

SWOT analüüs

Praeguse noorte osaluse olukorra tugevusteks peab ENL:

- Struktuuride olemasolu (õpilasesindus, üliõpilasesindus, noortekogud, noorteühendused, katusorganisatsioonid jt)
- Riigi tuge noorte osalusele (noorsootöö strateegia jt õigusaktid)
- Rahastamisvõimalusi (osalust soodustavaid tegevusi rahastatakse)
- Noorte soodsamaid tingimusi karjääri tegemiseks Eestis võrreldes vanade demokraatiatega
- Väliskogemuse olemasolu, millest õppida noorte osalemisüsteemi ülesehitamisel
- Positiivset suhtumist osalemise ja kaasamise teemasse
- Kaasamise põhimõtte levimist ühiskonnas (nt kaasamise head tavad ametnikel)
- Kohalike omavalitsuste tärkavat huvi noorte kaasamise vastu

Nõrkusteks on aga:

- Puudulik tugivõrgustik
- Noori ei võeta alati tõsiselt
- Noortel vähe kogemusi osalemisest
- Noored ei näe osalemise otsest kasu
- Noored ei julge võtta kohustusi ja vastutust
- Motivatsiooni vähesus
- Noored ei teadvusta osalemisvõimalusi piisavalt
- Organiseerunud noorte vähesus
- Ühingutes või algatustes kaasalõõmise traditsioonide puudumine
- Alternatiivsete tegevuste paljusus
- Rahastamine ei arvesta jooksvalt vajaduste kasvuga
- Vähene järjepidevus noorte poolt
- Otsustajate ja ametnike vähene oskus noori kaasata
- Enamiku noorte vähene huvi poliitika vastu
- Ühiskonnaõpetuse nõrk positsioon formaalses hariduses
- Formaalharidus pigem ei soodusta noorte osalust

Praeguse süsteemi põhjal on kindlasti võimaluseks:

- Otsuste mõjutamise lihtsus
- Organiseerumise lihtsus
- Kommunikatsiooni paranemine noorte ja otsustajate vahel
- Suuremate (katus)organisatsioonide arvamusega arvestamine
- Eestis on rohkem noori liidreid
- Noored poliitikud on aktiivsed
- Toimiva kaasamissüsteemi välja töötamine, lähtudes ka väliskogemusest
- Kaasamisprotsessi muutumine noortele sobilikuks
- Noorte huvide ja arvamusega arvestamine otsuste langetamisel
- Noorsootöö strateegia eesmärkide rakendamine
- Noortekogude eesmärgipärane tegutsemine

Ohtudeks peame aga:

- Kaasamine ei jõua noorteni
- Võimaluste realiseerimata jätmist
- Kvaliteetse info puudumist
- Ebakvaliteetse info üleküllust
- Noori puudutavad otsused tehakse teiste poolt ära – kaasaraakimist pole
- Kaovad noortekeskused ja noorteorganisatsioonid
- Kolmanda sektori nõrgenemist
- Riigist võõrdumist
- Aktiivsete ja andekate noorte Eestist lahkumist
- Ei saada aru, mis on osalus – tekib negatiivne suhtumine

Seisukohad

Eestis on noortel võimalik osaleda erinevat tüüpi osaluskogudes, mis on loodud nii valitsuse kui ka noorte endi poolt. Samuti kehtib Eestis kui demokraatlikus riigis sõnavabadus ja ühinemisvabadus ning toimivad demokraatlikud valimised. Noortel on esmapilgul võimalusi otsuste mõjutamiseks palju, neid tuleb vaid kasutada. Sellegipoolest ei tehta seda piisavalt ja kui tehaksegi, ei ole noorte arvamuse avaldamisel tihtipeale mõju ja tulemusi.

Struktuurid ja võimalused on regiooniti arenenud ebaühtlaselt. Suuremates omavalitsustes on osalemisvõimalusi ja muud noortele huvipakkuvat tegevust palju, väiksemates aga tihti üldse mitte. Struktuuride eesmärgid ja ülesanded on tihtipeale segased nii otsustajatele kui noortele endile. Noori ei kaasata nende jaoks atraktiivselt ja sobival viisil, mistõttu osalemisvõimalused jäävad neile kaugeks. Ühelt poolt ei oska otsustajad noori kaasata ja teisest küljest ei näe noored arvamuse avaldamises otsest kasu.

ENL peab oluliseks osalemisvõimaluste ühtlustamist ja erinevate struktuuride tegutsemispõhimõtete tõhusamat selgitamist. Otsustajate ja noorte vahel tuleb tekitada dialoogi, ühiseks eesmärgiks on paremad otsused ja seeläbi tõusnud elukvaliteet.

ENLi analüüsi põhjal on noorte osaluse valdkonnas peamised probleemid järgmised:

- Noortel pole piisavalt positiivseid kogemusi osalemisel
- Noored pole harjunud osalema varasest east alates
- Pole piisavalt atraktiivseid ja sobivaid osalemisvõimalusi
- Tugistruktuuride nõrkus
- Noortevolikogude vähene levik omavalitsustes
- Osaluskogude vähene mõju ja silmapaistmatus

Võimalike lahendustena näeme:

- Seadustada noorte kaasamise kohustus neid puudutavate otsuste tegemisel nii riigi kui kohaliku omavalitsuse tasandil
- Siduda noorte kaasamine omavalitsuse noorsootöö (ka infrastruktuuri arendamise) rahastamisega, noored peavad valdkonna raha kasutamisel kaasatud olema
- Tagada osaluskogude piisav rahastus nii riigi kui kohalike omavalitsuste tasandil, toetada struktuuride arendamist ja koostööd soodustavaid tegevusi
- Osalusvõimalused tuleb teha käega katsutavaks, kohalikuks ja noortele atraktiivseks
- Esimesed osalemiskogemused peaks olema positiivsed ja nähtavate tulemustega
- Noori tuleb kaasata neile sobival viisil – selgitustöö, teema lihtsamaks tegemine, kaasamine seal, kus noored juba on
- Osalemisvõimalusi tuleb laiendada ja mitmekesistada, rohkem osalemisvõimalusi ka maanoortele, vene keelt kõnelevatele noortele jt vähemate võimalustega noortele
- Pakkuda osalemise ja kaasamise alaseid koolitusi noortele, noorteorganisatsioonidele, noorsootöötajatele ja otsustajatele
- Tuua välja parimad mudelid kaasamiseks ja osalemiseks (sh materjalid)
- Luua noortevolikogude arendusüksus
- Seadustada kohaliku omavalitsuse valimisel valimisõigus alates 16. eluaastast

Noorte osalus peab olema läbiv põhimõte kõikide noori puudutavate otsuste langetamisel, ükskõik kas otsus tehakse kooli, omavalitsuse, maakonna, riigi, Euroopa või mingil muul tasandil. Noortega konsulteeritud lahendused võtavad arvesse noorte seisukohti ning on seetõttu noortele sobilikumad ja neid on lihtsam ellu rakendada. Selleks, et noorest saaks aktiivne kodanik, peab ta saama oma elu puudutavaid otsuseid mõjutada võimalikult varasest east alates, samas tuleb noori kaasata neile sobilikus vormis.

Noorte kaasamisel ei piisa üksnes noorte arvamuse ära kuulamisest, tuleb anda tagasisidet ning arvamust arvestada. Pettumuse oht, eriti noores eas, on suur. Üksnes dialoogi vormis on võimalik efektiivselt kaasata ning säilitada noorte osalemismotivatsioon ka tulevikuks. Juhul, kui noored otsuste mõjutamises pettuvad, ei ole nad enam täiskasvanueas huvitatud ühiskonnaelus kaasa rääkimisest ja aktiivseks kodanikuks olemisest.

Selleks, et tagada noorte osalemine otsustusprotsessides kõigil tasanditel, tuleb see seadustada. Nii riik kui kohalikud omavalitsused peavad välja töötama sobilikud noorte kaasamise mehhanismid, olgu selleks siis noortevolikogude loomisele kaasa aitamine, noorteorganisatsioonide tegevuse toetamine vmt. Noorte osalemine neid puudutavate otsuste langetamisel tuleb siduda valdkonna rahastamisega – noorte kaasatus peab olema oluline eeldus rahastamisotsuste tegemisel.

Noored jäävad suurema tõenäosusega oma kodukohta siis, kui neil on seal piisavalt võimalusi eneseteostuseks. Seetõttu on eriti oluline luua noortele võimalusi ja nende tegevust toetada ning nende arvamusi arvesse võtta.

Noorte osaluskoegade toetamiseks tuleb luua üle-riigiline noorte osaluskoegade eestkostefunktsiooni täitev arendusüksus. Selle eesmärgiks on noortekoegade omavahelise koostöö soodustamine, noortevolikogude loomise toetamine ja neile koolituse ja kogemustevahetuse pakkumine.

ENL pooldab 16-aastastele valimisõiguse andmist kohaliku omavalitsuse valimisel pärast noorte kaasamise kohustuse seadustamist riigi ja kohaliku omavalitsuse poolt ning noortevolikogude arendusüksuse loomist. Valimise langetamise sammu on Euroopas riiklikult juba ette võtnud Austria, osad Saksamaa liidumaad ja Šveitsi omavalitsused. Valimise langetamist nõuavad Euroopas mitmed noorte eestkosteorganisatsioonid, nende seas Euroopa Noortefoorum oma Rooma deklaratsioonis.

Leiame, et noortele on vaja anda enam otsustusõigust oma kodukoha asjades kaasa rääkimisel. Seal, kus selline samm on ellu viidud, ei ole valimisaktiivsus noorte seas kunagi keskmisest märkimisväärselt väiksemaks jäänud. Veelgi enam, uuringud näitavad, et just varasemas nooruses (18-25 eluaastat) on noorte valimisaktiivsus kõrgem, kui 25-30-aastastel. See näitab, et noored on pigem varakult huvitatud otsuste mõjutamisest.

16-aastastele valimisõiguse andmine eeldab aga ka ühiskonnaõpetuse rolli suurendamist koolis ning annab hea võimaluse nii koolis kui kodus lähemalt selgitada, milleks ikkagi on tarvis otsuste langetamisel aktiivselt osaleda. Kui juba keskkoolis hakatakse kujundama harjumust valimistele hääleõigusega kaasa elada, tuleb see edaspidi lihtsamini. Valimise langetamise kasuks räägib ka asjaolu, et 16-aastaselt on noored oma kodukohaga seotud oluliselt rohkem kui 18-aastaselt, tihti teise linna ja ülikooli liikudes.

Valimise langetamine kohaliku omavalitsuse valimisel on positiivne näide osalemisvõimaluste viimisest sinna, kus noored juba on – kodukohta. Võttes arvesse ka üldiseid demograafilisi arenguid, on noorte aktiivsem roll ühiskonna kui terviku kujundamisel suisa hädavajalik.

Valimisõiguse andmist 16-aastastele kohalike omavalitsuste valimistel tuleb rakendada koosmõjus ülejäänud ENLi noorte osaluse seisukohtadega, oluline on siinkohal ühiskonnaõpetuse tugevdamine, noorte osalusvõimaluste parandamine ja noortele sobivamaks muutmine ning positiivsete kogemuste pakkumine noortele osalemisel.

ENL toetab igati noorsootöö strateegias 2006-2013 seatud eesmärke noorte osaluse valdkonna arendamiseks. Peame oluliseks rakenduskava elluviimist ning piisava riikliku rahastuse tagamist eesmärkide saavutamiseks.